

ISSN:1306-3111
e-Journal of New World Sciences Academy
2009, Volume: 4, Number: 2, Article Number: 4C0009

HUMANITIES

Received: March 2008
Accepted: January 2009
Series : 4C
ISSN : 1308-7320
© 2009 www.newwsa.com

İhsan Soysaldı
University of Firat
isoysaldi@firat.edu.tr
Elazığ-Türkiye

MUTASAVVIFLARIN TEVBE KAVRAMINA GETİRDİĞİ YORUMLAR

ÖZET

Tevbe kişinin işlediği günahlara pişman olup, hatalardan geri dönmesidir. Tevbe tasavvufta ilk makam olarak kabul edilir. Bu da onların tevbeye verdikleri önemi göstermektedir. Tevbe sayesinde insan yeni bir başlangıç yapmış gibi olmaktadır. Ayrıca işlediği günahlardan dolayı hissettiği huzursuzluklardan kurtulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Tevbe, Sufi, Pişmanlık, Özür, Hata

THE INTERPRETATION THAT THE THEOSOPHER USE FOR THE NOTION OF THE REPENTANCE

ABSTRACT

Repentance is a person's being sorry for committing a bad thing and his turning back from it. Tawba is regarded in sufism as the first authorities concerned. This shows how importance they give to the repentance. One thinks he is at the beginning his life because of the repentance. Apart from this he gets rid of the sins he had before.

Keywords: Tawba, Sufi, Penitence, Defect, Mistake

1. GİRİŞ (INTRODUCTION)

Tevbe, lügatte, pişmanlık, nedâmet, dönme, vazgeçmek, günâhı bırakıp Allah'a yönelmek manalarına gelmekte olup, isyandan itaate, günahattan sevaba, hatadan doğruya, batıldan Hakk'a dönmeye tevbe denir.¹ Kur'ân-ı Kerim'de türevleriyle birlikte seksen altı yerde geçmektedir.² Tevbenin vücûbu, âyet ve hadislerde açık bir şekilde belirtilmiştir. "Hepiniz Allah'a tevbe edin ey mü'minler!"³ âyeti umum bir emirdir. "Ey iman edenler, Allah'a yüreğinizin bütün özlüğüyle, ihlâs ile dönün"⁴ âyeti de, tevbenin hulus-i kalb ile yapılmasını emreder.

Peygamber Efendimiz (s.) tevbeyi izâh ederken şöyle buyurmuştur: "Ey insanlar! Allah'a tevbe edin ve O'ndan mağfiret dileyin. Çünkü ben günde yüz kere tevbe ederim."⁵ Sözünü kendini de bu hususta müşahhas örnek gösterip konuya açıklık getirmiştir. Dolayısı ile bu hadis biz Müslümanların bu durum karşısında kendimizi daha bir dikkatle hesaba çekip kontrol etmemizi istemektedir.

Tevbe günlük hayatımızın adeta bir parçası olmuş, herkes tarafından gerek bilinçli, gerekse bilinçsiz sıkça söylenen bir ıstılahtır. Manası bilinen ama tam olarak icra edilmeyip, sözde kalan öze indirilemeyen bir tasavvufî düsturdur. Mutasavvıflar tevbeyi bütün makamların aslı ve özü, bütün hâllerin anahtarı olarak kabul ederler. Yeri olmayanın binası olmayacağı gibi tevbesi olmayan kişinin hali de makâmı da olmaz diyen sûfiler tevbeye ayrı bir önem vermektedirler.⁶

2. ÇALIŞMANIN ÖNEMİ (RESEARCH SIGNIFICANCE)

Bu çalışma bazı mutasavvıfların tövbe kavramına getirmiş oldukları yorumlar ele alınmıştır. Çalışma inananların tövbe hususunda daha duyarlı olmaları, bu konudaki olası eksiklik ve farklı yorumlardan kaynaklanan yanlış anlaşılmalara bir nebze de olsa giderilmesine katkı sağlayacağı tahmin edilmektedir. Tevbe Müslüman için Yüce Allah'ın bahsettiği önemli lütuflardan birisidir. Rabbi ile arasında olan hatalı davranışlarını fark eden ve pişmanlık duyan her kul O'na yönelir ve özrünü Allah'a iletir. Burada samimiyet esastır. Bir daha o hataya dönmek için gayret göstermek mühimdir. İşte bu ve benzeri nedenlerden dolayı tevbe konusu her an insan hayatında geçerliliğini sürdüren bir bahistir.

3. MUTASAVVIFLARIN TEVBE KAVRAMINA GETİRDİĞİ YORUMLAR (THE INTERPRETATION THAT THE THEOSOPHER USE FOR THE NOTION OF THE REPENTANCE)

Günah işleyen bir insan hatalı olduğuna kesinlikle inanır, bu inançla tevbe eder, sonra tevbenin kabul edilip edilmediği konusunda şüphe eder. Tevbenin kabulü hakkındaki şartlar ise şunlardır:

¹ Cevherî, es-Sıhah, Kahire 1982, c.I, s.91-92; İsfehânî, Müfredât, (Thk. Adnan Davûdî), Beyrut 1998, ss:76; İbn Manzur, Lisanu'l-arab, (Thk. Abdullah Ali el-Kebîr), Kahire trs. c.I, ss:54; Tehânevî, Keşşâf, c. I, s. 161-162; Firuzabâdî, Muhammed b. Ya'kub, Kâmusu'l-Muhît, Beyrut 1991, c.I, ss:166.

² Abdalbâki, Muhammed Fuad, Mu'cemu'l-müfehres, Kahire 1988, ss:199-200.

³ Nur, 24/31.

⁴ Tahrîm, 66/8.

⁵ Buhârî, Davaat 6245, Kahire 1989; Müslim, Kahire 1975, c.IV, ss:2076.

⁶ Sührevedî, Ebû Hafs Şihâbüddin, Avârifü'l-Meârif, (Dâru'l-Kitabi'l-Arâbî), Beyrut 1990, ss:593.

- **Allah Hakkı İle İlgili Olan Günahlarda:** Allah hakkı ile ilgili günahlardan dolayı tevbede üç şart vardır:
  - o Günahı işlediğine pişmanlık duymak: İnsan vicdanında işlediği günahın kötü bir davranış olduğunu ve Allah ile olan bağlantısına zarar verdiğini düşünerek bir huzursuzluk ve pişmanlık duymalıdır.
  - o Tevbe edilen günahı kesinlikle terk etmek: Tevbede önemli bir şart da fiili olarak pişmanlığının belirtisi olarak yaptığı hatalara geri dönmektir.
  - o Tevbe edilen günaha tekrar dönmeme kararı: daha önce işlemiş olduğu günahlardan dolayı pişmanlık duyan kişinin aynı yanlışa tekrar dönmeye kararlı olması gerekmektedir.
- **Kul Hakkı İle İlgili Günahlar:** Kul hakkı ile ilgili günahlardan tevbede ise beş şart vardır:
  - o Gasbedilen mal, elde mevcut ve sahibi biliniyorsa mal geri vermelidir.
  - o Çalınan mal, hırsızın elinde mevcut, ancak sahibi bilinmiyorsa, bu mal tasadduk edilerek zimmetten çıkarılmalıdır.
  - o Önceki yıllara ait kul hakları var ve sahipleri de belli değilse, bu mallar kadar tasaddukta bulunmak.
  - o Suçlunun tükettiği mal misli değil de kıymeti belirlenebilen bir mal ise kişinin imkânı da varsa o kıymeti sahibine vermelidir.
  - o Malında ne kadar haram olduğunu bilmeyen kişi zann-ı galibine göre, bir miktar ayırır ve onu kul haklarına mahsuben fakirlere dağıtır.⁷

Tevbenin lügat anlamını, Kur'ân ve Hadiste geçen birkaç örneği, ayrıca tevbenin kabul şartlarını verdikten sonra mutasavvıfların tevbe hakkındaki yorumlarını vermeye çalışacağız.

Kuşeyrî (ö.465/1072), tevbeye şöyle yaklaşır: "Tevbe, kalpteki kötülükte ısrar düğümünü çözüp Hakk'a dönmek ve Rabb'in hukukunu gözetmektir. Tevbe, kötü ve günah işlere pişman olup Hakk'a yönelmedir. Küfürden imana dönmek kâfirlerin, kötü işlerden iyi işlere geçmek fâsıkların, kötü huylardan iyi ahlaka tebdil etmesi iyilerin (ebrârın), masivâdan Hakk'a dönmesi nebi ve velilerin tevbesidir. Avam günahattan, havas gafletten tevbe eder."⁸

Örnek olarak verdiğimiz Kuşeyrî'nin, tevbeyi, çeşitlendirerek sistematize ettiği ve cehennem korkusuyla yapılan tevbeye "tevbe", cennete girme ümidiyle yapılan tevbeye "inâbe", sırf Hak için yapılan tevbeye "evbe" azaptan korkup tevbe etmesine "inâbe tevbesi", Allah'ın kereminden utanıp tevbe etmeye "isticabe tevbesi" şeklinde açıkladığı görülür.⁹

⁷ Gazâlî, Ebu Hamid Muhammed, İhyâü Ulûmid-Din, (trc. A.Serdaroğlu), İstanbul 1974 c.IV,s.68-69; Soysaldı, Mehmet, "İslamda Tevbe", Tasavvuf İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi, Ankara 2001, Sayı:6, ss:81-91.

⁸ Kuşeyrî, Risâle, (Tah. Ali Abdullah Hamîd), Beyrut 1993, ss:91-97; Cürçânî, Seyyid, Şerif, Ta'rifat, Kahire, 1988, s. 90; Serrâc, Lüma', (Matbaatü's-Saade), Kahire 1960, ss:183-184; Gazâlî, İhyâ, Mısır 1957, c. IV, s. 34-38, 46-49.

⁹ Kuşeyrî,a.g.e., ss:91-97; Ebû Tâlib el-Mekkî, Kutu'l-kulûb,c. I, ss:8-14; Kelâbâzî, Taarruf, Kâhire 1980, ss:33-34; İbnü'l-Arâbî, el-Fütûhâtü'l-mekkiyye, Kahire 1975, c. II, ss:183-187.

Kuşeyrî, tevbede uyulması gereken rükûnlar olduğunu ifade ederek; bunların farzları ifâ, borçları edâ, helâl lokma, nefse muhalefetten ibaret olduğunu söyler. Bu durumda kulun Hakk'a dönüşü, Hakk'ın kendisine dönüşünün ve yönelişinin işaretidir. Tevbe-i nasuh: Bir daha eski duruma dönmeme azmiyle yapılan samimi ve ciddi tevbedir. Tarîkâta girenlerin yaptığı ilk iş, tevbedir. Onun için tevbe, sülûk ehlinin ilk menzildir.¹⁰ Bu yüzden klasik makam sıralamalarının hemen, hemen tamamı tevbeyle başlatılır.

Allah Teâlâ'nın rahmet ve mağfiret kapısı her zaman açıktır. Zira bu dergâh, Mevlâna'nın da belirttiği gibi ümitsizlik dergâhı değildir. Geçmiş günahlarından pişmanlık duyup, Allah'a sığınmak isteyen bir kimse, mutlaka huzura kavuşur. Rasulullah (s.):

"Günahlarından tevbe eden, hiç günah işlememiş gibidir"¹¹ buyurmuştur.

Kulun Mevlâsı karşısında, kusurlarını itiraf ederek, O'na sığınması, mânen temizlenmesine vesile olur. İnsan, Allah'ın huzuruna günahattan başka ne ile gelebilir?

Tevbe konusunda ve işlenen günahların ne kadar çok olduğunun şuuru ve bilinci içerisinde olan bir gönül, ıstırabını ve sıkıntısını sadece Rabb'ine anlatır.¹²

Muhyiddin ibn Arâbî, tevbeyi izah ederken tevbe, Allah Teâlâ'ya rücûdan ibarettir. Ve tevbe üç şeyden oluşur. Bunlar;

- Günahattan pişmanlık,
- Günahı halde terk etme,
- İstikbalde onu terk etmeye azmetmektir.

İbn Arâbî (k.), tevbenin şartının, günaha dönme azmini terk etmekten ibaret olduğunu belirtir.¹³

İlk asır sûfîlerinden Hüseyin Megazili'ye tevbeden sorulur. O da "inâbe tevbesinden mi, yoksa isticâbe tevbesinden mi"? Soruyorsunuz diye sorar. Soru sahibi, "inâbe tevbesi" nedir diye sorar Megazilî; "Sana gücü yettiği için, Allah'tan korkmandır" der. Soru sahibi, "Peki isticâbe tevbesi nedir" der. Magazilî: "Sana yakın olduğunu düşünerek Allah'tan korkmandır" diyerek cevap verir. Bu konuşmalarda dikkat çekici olan husus, tevbenin türü ve tevbede Allah'tan korkmanın ehemmiyetini ve nedenlerini ön plana çıkaran bir yorum oluşudur. Yani her tevbe ve onun

¹⁰ Kuşeyrî, Risâle, ss:182-183; Kelabazî, a.g.e, ss:15; Serrâc, Lüma', ss: 33.

¹¹ Aclûnî, İsmail b. Muhammed, Keşfu'l-hafa, Beyrut, 1970, I, 351.

¹² İz, Mahir, Yılların İzi, (Kitabevi yay.), İstanbul 1990, s. 234; Eraydın, Selçuk, Tasavvuf ve Tarikatlar, İstanbul 1990, ss:174; Tahiru'l- Mevlevî de bu hâli, güzel bir şiirle ifade etmiş ve insanın günahının farkında olması ve Allah'ın mağfiret ve rahmetine sığınmasını nazmen dile getirmiştir.

Eli boş gidilmez gidilen yere
Rabbim boş gelmedim ben suç getirdim
Dağlar çekemezken o ağır yükü
İki kat sırtımla pek güç getirdim. (Bkz., İz, Mahir,

¹³ Yılların İzi, ss:234.)
İbnü'l-Arâbî, Fütûhât-ı Mekkiyye, Kahire 1975, c.II, ss:183-187; İbn Arâbî, tevbeyi şu anda zilleti terk etmek ve geçmişten dolayı pişmanlık duymak, bir daha geri dönmeye azmetmek olarak ifade eder. Geri dönmeye söz verdiği halde, geri işledikleri günaha dönenlerin Allah tarafından ikâz edildiğini de vurgulayan İbn Arâbî, verilen sözün yerine getirilmesini, tevbede en önemli husus olarak görür. Bkz., İbn Arâbî, Fütûhât, c. II, ss:139-142; İbn Arâbî, tevbe tarifini "Allah'a muhalefetten dönmek, kişinin zimmetinde oluşmuş, başkalarının haklarından edaya güç yetirdiğini sahiplerine ödemesidir", şeklinde de yapmıştır. Bkz. İbn Arâbî, Futuhât, c.XIII, ss:298.

yapılış şekli farklı nedenler ve amaçlar içerisinde olabilir. Bunun neticesini de tayin edecek Allah Teâlâ'dır.¹⁴

Cüneyd b. Muhammed, "tevbe nedir?" sorusuna: "Günahı unutmandır" diye cevap vermiştir. Bunun manası şudur: Günah olan fiilin zevkini ve izini kalbinden öylesine çıkaracaksın ki, ruhunda bundan eser kalmayın. Böylece hayatta bu günahı kesinlikle tanımamış biri haline gelirsin. (Kötülük yaptığında, Allah'ın heybet ve azameti gönlünü öylesine kaplasın ki, günah ve onun bıraktığı iz aklına gelmesin).¹⁵ Eğer tevbe edeceksek önce o işlediğimiz günahları bütün benliğimizden silmemiz ve hiçbir zaman hatırlamamız gerekir. Hatırlamak, çağrışım mekanizması sebebiyle o günaha dönmemize bir ön basamak olabilir. Bu hem ruh hem beden bütünlüğü içerisinde olmalıdır.

İlk dönem sûfîlerinden Sehl Tüsterî'ye "tevbe nedir?" diye sorulunca "günahını unutmandır" diye cevap vermiştir.¹⁶

Tevbe yapılırken önemli olan husus niyetin ve kendi acziyetinin farkında olmaktır.¹⁷

Özetle söylemek gerekirse Allah'ın yakınlığı ve gücü tevbe motive edici faktörlerin başında gelir.

Zunnûn Mısırî; "Halkın tevbesi günahattan, evliyanın tevbesi gafletten, Nebilerin tevbesi başkalarının nail olduğu şeye ulaşmaktan aciz olduklarını görmekten olur" demiştir.¹⁸

Herkesin mânevî mertebesine göre, tevbe etme durumu farklı olmaktadır. İlk basamakta tevbe farklı iken ikincisinde daha ağır bir duruma üçüncüsü ise, tamamen özel seçilmiş insanların yapabileceği bir mahiyete bürünmektedir.

Tevbe, geçmişteki işlenmiş günahlar psikolojik ifâdeyle impulsif davranışlar ve yasaklanmış arzular için af dilemektir. Bu bazen her insanda olabilir ve kişi, kendi kendini sorgulama gereği hissedebilir. Bu durumda kendi kendine bir iç hesaplaşma yaşayabilir. Bu durumu en güzel şekliyle ifâde edip açıklayan İbrâhim b. Ethem'dir. O, Belh'te sarayında uyurken tavandan gelen garip seslerle uyanması ve kim var orada diyerek seslenmesi neticesinde, cevap olarak, "bir dost" sözünü işitmesi üzerine, orada ne aradığını sorması ve "devemi kaybettim onu arıyorum" cevabı karşısında; "ahmak deve orada mı?" diye sorunca İbrahim Edhem'in hayatını değiştiren karşılığı alır. "Aranır der", a düşüncesiz! Sen Allah'ı ipek elbiseler içerisinde altın sedirde uyuklarken mi arıyorsun?"¹⁹

Ebû Hüseyin Nuri tevbe bahsinde şunları ifâde eder; "Tevbe, Ulu ve Yüce Allah'tan başkasını zikretmekten tevbe etmektir"

¹⁴ Kuşeyrî, a.g.e., ss:91-97.

¹⁵ Kelâbâzî, Taarruf, s.141; Gazâlî, İhyâ, c.IV, ss:34-38, 46-49.

¹⁶ Serrâc, Lûma', ss:33.

¹⁷ Kuşeyrî, Risâle, s.91-97; Kelebâzî, Taarruf, s. 8; Mekkî, Kutu'l-kulûb, c.I, ss:9-15.

¹⁸ Serrâc, Lûm'a, ss:33.

¹⁹ Sayar, Kemal, Sûfî Psikolojisi, (İnsan yay.), İstanbul 2000, ss:20; Sehl Tüsterî, "Ey iman edenler Allah'a nasuh tevbesiyle tevbe ediniz." (Tahrîm, 66/8) Âyetine şu yorumu getirmektedir. Tevbe-i nasuh, günahı bir daha işlememektir. Çünkü kişi dost ve sevgililerden olmuştur. Seven ise, sevdiğinin hoşlanmadığı, sevmediği bir şeyi yapmaz. Tevbe edenin alâmeti, arşın sahibinin onu dünyadan ayırınca kadar arşa bağlanıp, semânın gölgesinden ve yerin taşınmasından uzak kalması, bunlara ihtiyaç duymamasıdır. Günümüzde böyle kimselerin sayısı ne kadar da azdır. Çünkü ölüm meleği bizden birimize geldiğinde "Beni bırak da biraz amel edeyim, birkaç nefes daha alayım" der. Oysa bir saat, hatta bir nefes alıp verme süresi tevbesinde ihlâslı olan kişiye, getirildiği yere nasıl da koşuyor denir. Sehl b. Tüsterî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Mısır 1329, ss:105.

demıştır. "Ârif, Allah'tan başkası aklına geldiği için tevbe eder".²⁰

Yine bu tarif de bir önceki gibi özel insanların farklı dünya yapısı olan hâl insanların durumuna, işaret etmektedir. Allah'tan gayrını düşünmek böyle şahsiyetler için bir günahdır.

Sehl'in söylediği bu söz, tevbesini sahih ve sağlam yapmak isteyen samimi her mürid için yeterli ve gerekli bir husustur. Batınından anlatılan halâveti tamamıyla yok ettiği için arife çok kolay gelir. Ârif için bu zevkten kurtulmanın yolları çok çeşitlidir. Yakîn ve saf bir müşahede ile gönlüne sadece Allah sevgisini dolduran kimsenin kalbinde, başka hangi zevkler kalabilir? Hevâ ve hevese karşı duyulan zevk, Cenab-ı Hakk'a karşı hissedilen sevginin yokluğundan veya azlığından kaynaklanır.²¹

Tevbe ve yapılışındaki insan psikolojisini ilgilendiren bu söz, kulun yalnız ve çaresiz kalması durumunda, derdini, günahını ve sıkıntısını açacağı hakiki bir dost aradığında gönlü yandığında, pişman olup gözyaşı döktüğünde, döneceği yöneleceği bir tek Rabbi vardır onu başkası anlayamaz.

Yine ilk dönem sûfilerinden es-Sûsî'ye tevbeden sorulduğu zaman: "Tevbe, ilmin kötü ve kerih gördüğü şeylerden, iyi gördüğüne ve sevdiğine yönelerek tevbe etmektir" cevabını verdi. Kendisine ilmin bütün sarahati açıkça bildirilmiş kimse için bu, zahiri ve batını içine alan umumi bir sıfattır. Çünkü güneşin doğuşu ile gece ortada kalmadığı gibi, ilimle birlikte cehalette bulunmaz. Bu durum, umumi ve hususi bütün yönleri ile tevbenin kısımlarını içine alır. Bu ilim, umumi ve hususi tevbenin bütün özellikleri ile zahiri ve batını temizler ve öylece zahir ve batın ilminin oluşmasını sağlar."²²

Ebû Muhammed Sehl'e: "Tevbe edip terk ettiği bir şeyi bilahare hatırlayan, onu kalbinde hissedene, bunu görerek ve duyarak ayrı bir zevk alan insanın durumu sorulduğunda şu cevabı vermiştir: "Bu tür beşeri zaafardan zevk almak, insan olmanın bir gereği ve onun tabiatında mutlaka bulunması lazım gelen bir şeydir. Kulun bu haletten kurtulmasının tek çaresi, kalbini Mevlâsına arz etmesi, bu zevki kalbiyle reddederek ve kabul etmeyerek şikâyetini Cenab-ı Hakk'a iletmesi, nefsinin bu zevki hor görmeye zorlaması ve bundan ayrılmamasıdır. Kendisine işlediği günahı unutturması ve onun yerine kendi zikri ve taatı ile meşgul edecek başka bir şey vermesi için dua etmesidir" dedi ve şöyle devam etti: "Gönlüne doğan kötülükten zevk almayı hor ve hakir görmekten bir an bile gafil olan kişinin selamette olamayacağı ve bu zevkin kalbine işlemesinden korkarım? Bu zevki hissetmekle beraber, kalbini bundan alıkoymaya çalışır ve kederlenirse, bu durum ona fazla zarar vermez."²³

Kişinin işlediği günahı hatırlaması ve bundan bir zevk alma hissi Ebû Muhammed'in de belirttiği gibi insan tabiatında bulunan bir özelliktir. Bundan kurtulmanın yolu da devamlı surette kalbine gelecek bu tür düşüncelere karşı uyanık olmaktır. Bu durumdan kişinin duyacağı rahatsızlık ta onun için faydalı olacaktır.

Tevbe hakkında Ebû Abdullah es-Secezi irade ile bağlantılı bir açıklama getirmektedir. Kendi hâlinde bir şeyi güzel gören kimsenin

²⁰ Kelâbâzi, Taarruf, s.141,142; Gazâli, İhyâ, c.IV, ss:38-39, 44-46.

²¹ Sühreverdî, Avârif,s.606; Mekkî, Kutu'l- kulûb, c.I, ss:10-12; Gazâli, İhyâ, c.IV, ss:36-39.

²² Sühreverdî, a.g.e, ss:606; Kuşeyrî, Risâle, ss:95-96; Serrâc, Lümâ, ss:33.

²³ Sühreverdî, a.g.e, ss:606.

iradesi bozulur diyen Secezi, bunun ancak kişinin nefsinin terbiye etmesiyle düzeleceğini söylemektedir. Fiil ve hareketlerdeki noksanlıkları görmek, sahih ve sağlam bir inâbenin, o da tevbe makamının gerçekleşmesinin tabii ve zarûri sonuçlarıdır. Tevbe, ancak gerçek bir mücâhede ile sahih olur. Kul, mücâhedesinde ancak sabrın bulunması ile muvaffak olur.²⁴

Görüldüğü gibi Secezi, tevbeyi anlatırken tek başına bir kavram olmadığı diğer birçok kavramda olduğu gibi başka terimlerle de bağlantılı olarak düşünülmesinin gerekli olduğunu belirtmektedir. İnsan kendi eksik ve hatalarını görmesinin tevbeye yönelmesiyle olacağını tevbe düşünmeyen kendi hatalarını görme şansına sahip olamaz ya da görmek istemez olabilir.

Mevlânâ'nın tevbe hakkındaki sözleri, özellikle Nasuh tevbesini temel alarak, Allah'ın tevbe eden kuluna karşı yaklaşımını dile getirmektedir. Tevbe edip bir daha suç işlemeyen kulun, bütün suçlarını Yüce Allah ibâdet yapar şeklinde farklı bir yorum getirmektedir. Ve buna delil olarak ta "Onlar o çeşit kişilerdir ki Allah, onların kötülüklerini iyiliklere tebdil eder."²⁵ Âyetini vermektedir. Bu izahtan sonra ticaretle uğraşan kişi bundan daha fazla bir kâr elde edebilir mi? Kulun suçu, ibadet olmaktadır, cefâ, vefâ halini almakta, uzaklık, yakınlığa dönmekte, yabancılık, bildiklik kesilmekte, kapıda duran kul içeri alınmaktadır.²⁶ Şeklinde bir yorum getiren Mevlânâ tevbe etkin bir değişime götüren bir hâlde görmektedir.

Mevlânâ Allah'ın kulun tevbesinden ne kadar memnun olduğunu ifâde ederken Hz. Peygamber (s.)'in şu hadisini yorumlamaktadır. "Âdemoğlu, uçsuz-bucaksız bir çöle varır, konaklar; devesinin dizini bağlar; yeryüzünü döşek edinir; elini yastık; bir saat uykuya dalar. Uykudan uyanınca bakar ki deve gitmiş; azlığı, ayakkabısı, giysisi de devenin üzerinde gitmiştir. Bir sağa koşar, bir sola fakat hiçbir yerde devenin izini bulamaz. Gönlü helak olacağını anlar. Derken deveyi kaybettiği yere geri döner; bir de bakar ki deve oradadır. İnsan, bundan daha fazla hiçbir şeye sevinmez. Görür ki yular elinde; yere kapanır da yüzünü deveye çevirir ve sevincinden sürekli olarak "Allah'ım sen Rabbimsin ben kulunum" derdi ya; bu kez "Sen benim kulumsun, ben senin Rabbinim" aşırı sevinçten dolayı şaşırır ve bu sözü söyler. Allah'ım ben senin kulunum diyeceği yerde şaşkınlığından sen benim kulumsun der, ben Rabbin. Allah rahmet ve esenlik versin Allah Rasulü buyurdu ki: Yüce Allah âsî kulunun tevbesine, deveyi bulup sevinen adamın sevincinden daha fazla sevinir.²⁷ Burada Allah'ın kulun tevbesine sevinmesi ise, kul bir şeye sevindiye o şeye önem verir, üstün tutar. Şimdi tevbe eden kul da Allah katında pek üstündür.²⁸

²⁴ Süheverdî, a.g.e., s ss:597.

²⁵ Furkân, 25/70.

²⁶ Mevlânâ, Mecâlis-i Seb'a, (trc. Mehmet Hulusi), İstanbul 2001, s.78-79; Mevlânâ tevbe konusunda Mesnevîde "Nice defalar hırs tuzağına düştün, boğazını kesilmeye teslim ettin! Tevbeler kabul eden Allah, yine seni azad etti. Tevbeni kabul ederek seni neşelendirdi. "Tevbenizi bozar, kötülüğe başlarsanız, biz de tekrar size azap ederiz. Biz yapılan işlere uygun karşılıkları çift ettik" (İsrâ, 17/8.) prensibi gereği Mevlânâ tevbenin bozulmasına da karşıdır. Bu durum ahde vefasızlıktır ve insanı belaya uğratar.

²⁷ Buhâri, Muhammed b. İsmail, el-Câmi'u's-sahih, İstanbul 1992, "Daavat", 4; Müslim, Ebû'l-Hüseyin, Sahihu Müslim, İstanbul 1992, "Tevbe"1,7,8.

²⁸ Mevlânâ, Mecâlis-i Seb'a, ss:79.

4. SONUÇ (RESULT)

Allah Teâlâ, insanı hem günah hem de sevap işleyecek özellikle yaratmıştır. İşlenen günahlardan ve yapılan hatalardan dönme yolu tevbedir. Yapılan hatalardan tevbe sayesinde kurtulup, temiz bir hâle gelinilir. Bundan dolayı her insan tevbeye ihtiyaç hisseder.

Tevbe Allah'ın kullarını sunduğu en büyük lütuftur. Tevbe kapısı olmasaydı, insanlar yaptığı hataları nasıl telafi edecekti? Bunun insana vereceği rahatsızlık ve huzursuzluk bütün hayatını kâbusa çevirmeye yeterdi. Allah'ın rahmetinin bolluğu kelimelerle ifâde edilemeyecek kadar olması Müslümanlar için eşiz bir hazine gibidir. Bununla birlikte tevbe var Allah'ın rahmeti geniş diyerek günahlara devamda ısrar etmek de yanlış bir davranıştır. Çünkü ölümün ne zaman geleceği belli olmadığı için tevbe fırsatımız olmayabilir.

Tevbede kişi yaptığı günaha ve hataya bir daha dönmemeli ve yaptıklarından dolayı pişmanlık hissetmelidir. Ayrıca kul hakkı ile ilgili olan günahlarda sahibine hakları iade edilmeli ve helallik istenmelidir. Bu da tevbede önemli bir şarttır.

BİBLİYOGRAFYA (BIBLIOGRAPHY)

- Abdalbâkî, Muhammed Fuad, Mu'cemu'l-müfehres, Kahire 1988.
- Aclûnî, İsmail b. Muhammed, Keşfu'l-hafa, Beyrut, 1970.
- Buhârî, Davaat 6245, Kahire 1989; Müslim, Kahire 1975.
- Buhârî, Muhammed b. İsmail, el-Câmi'u's-sahih, İstanbul 1992.
- Cevherî, es-Sıhah, Kahire 1982.
- Cürçânî, Seyyid, Şerif, Ta'rifat, Kahire, 1988.
- Ebû Tâlib el-Mekkî, Kutu'l-kulûb, Beyrut, 1994.
- Eraydın, Selçuk, Tasavvuf ve Tarikatlar, İstanbul 1990.
- Firuzabâdî, Muhammed b. Ya'kub, Kâmusu'l-Muhît, Beyrut 1991.
- Gazâlî, Ebu Hamid Muhammed, İhyâu Ulûmid-Din, (trc. A.Serdaroğlu), İstanbul 1974.
- Gazâlî, İhyâ, Mısır 1957.
- İbn Manzur, Lisanu'l-arab, (Thk. Abdullah Ali el-Kebîr), Kahire trs.
- İbnü'l-Arâbî, el-Fütûhâtü'l-mekkiyye, Kahire 1975.
- İbnü'l-Arâbî, Fütûhât-ı Mekkiyye, Kahire 1975.
- İsfehânî, Müfredât, (Thk. Adnan Davûdî), Beyrut 1998.
- İz, Mahir, Yılların İzi, (Kitabevi yay.), İstanbul 1990.
- Kuşeyrî, Risâle, (Tah. Ali Abdullah Hamîd), Beyrut 1993.
- Mevlânâ, Mecâlis-i Seb'a, (trc. Mehmet Hulusi), İstanbul 2001.
- Müslim, Ebû'l-Hüseyn, Sahîhu Müslim, İstanbul 1992, "Tevbe"1,7,8.
- Sayar, Kemal, Sûfî Psikolojisi, (İnsan yay.), İstanbul 2000.
- Serrâc, Lüma', (Matbaatü's-Saade), Kahire 1960.
- Soysaldı, Mehmet, "İslamda Tevbe", Tasavvuf İlmi ve Akademik Araştırma Dergisi, Ankara 2001, Sayı: 6.
- Sührevedî, Ebû Hafis Şihâbuddin, Avârifü'l-Meârif, (Dâru'l-Kitabi'l-Arâbî), Beyrut 1990.
- Tehanevî, Keşşâf,